

Kwartelkoning *Crex crex* onder mijn raam: over trefkansen van roepende mannetjes

Arend J. van Dijk

De trefkans van roepende Kwartelkoningen ligt het hoogst gedurende de middernachtelijke uren, met als beste periode 23.00 tot 4.45 uur. Slecht weer, vooral harde wind en neerslag, doet Kwartelkoningen verstommen.

In 1998 werd Drenthe bijkans overspoeld door Kwartelkoningen (van Dijk 1998). In ZW-Drenthe zijn bepaalde gebieden in juni en juli frequent gedurende alle uren van het etmaal, maar vooral in de nacht, onderzocht op de aanwezigheid van spontaan roepende Kwartelkoningen. Nog mooier werd het toen een Kwartelkoning zich in juli vestigde op een (mislukte) graanakker met veel klaver naast mijn huis. Dit bood de mogelijkheid op sommige dagen precies te noteren wanneer en hoe frequent deze Kwartelkoning zijn roep liet horen. De aldus verzamelde gegevens werpen licht op de trefkans van deze nachtbraker bij uitstek.

Methode

In juni en in de eerste helft van juli werden de hooilanden, niet-gemaaide graslanden, extensief met runderen begraaide percelen en enkele akkers in Rheebruggen en wijde omgeving (Amersfoortcoördinaten 216-536 en 219-531) minstens twee keer per week in z'n geheel tussen 22.00 en 6.00 uur onderzocht op spontaan roepende Kwartelkoningen. Tussen 31 mei en 5 juli werd dit twee tot vijf maal gedaan in hooilanden elders in ZW-Drenthe (zie Figuur 1 in van Dijk 1998), bij Ruinen en langs de Reest. De meeste bezoeken werden met de fiets gebracht, maar buiten Rheebruggen werd voor een deel gebruik gemaakt van de auto, waarbij om de km en in gebieden met hooilanden om de 500 m ongeveer gedurende vijf minuten werd geluisterd naar de knerpende roep van de Kwartelkoning.

Werd in een gebied een Kwartelkoning gehoord, dan werd er vanuit gegaan dat de vogel er bij volgende bezoeken ook zou moeten zitten. Gegevens van bezoeken aan dat gebied van vóór die datum werden voor de betreffende Kwartelkoning niet meegerekend. Bij de berekening van het aandeel gehoorde Kwartelkoningen ten opzichte van het te verwachten aantal, spelen effecten van weersomstandigheden een grote rol. Echter, het merendeel van de bezoeken vond tijdens gunstige omstandigheden plaats: rustig weer en geen regen of harde wind. Ook de onregelmatige tijdsbesteding over de nachtelijke uren heeft invloed. De meeste bezoeken (16) vielen tussen 0.00 en 1.00 uur, terwijl tijdens de overige uren tussen 23.00 en 5.00 uur het aantal bezoeken tussen acht en tien lag. Tussen 22.00 en 23.00 uur en 5.00 en 6.00 uur werden steeds twee bezoeken gebracht.

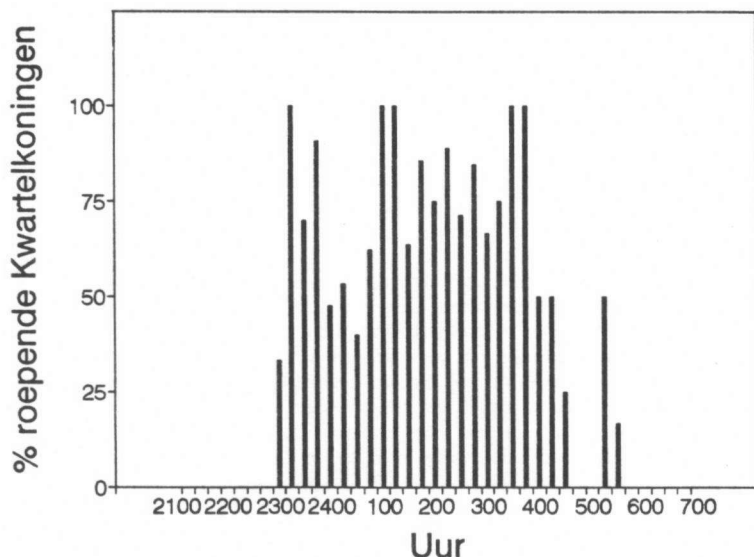
Van 6 tot 22 juli werden onder alle weersomstandigheden vrijwel dagelijks zo lang mogelijk continue protocollen gemaakt van de bij mijn woning spontaan roepende Kwartelkoning. Waarnemingen van deze Huis-Kwartelkoning zijn niet gebruikt voor de berekeningen van de trefkans.

Trefkans

In de frequent bezochte gebieden in ZW-Drenthe, bij Ruinen en langs de Reest bleek dat per bezoek tussen 22.00 tot 6.00 uur 0-100% (gemiddeld 51.5%) van de (potentieel aanwezige)

Kwartelkoningen werd gehoord. Wordt de trefkans berekend over de beste periode, namelijk die tussen 23.00 en 4.45 uur, dan wordt gemiddeld 74% gehaald. Deze percentages liggen aanmerkelijk hoger dan de gemiddelde trefkans van 31% vermeld in Hustings *et al.* (1985), maar misstaan niet bij sommige meldingen in Green *et al.* (1997). Mannetjes zonder een vrouwtje kunnen gedurende 90% van de nachtelijke uren roepen en zodra er een vrouwtje in het spel is, valt het percentage terug naar 10-15% (Tyler & Green 1996). Dit geeft wel te denken: het hoge Drentse percentage zou dus wel eens te maken kunnen hebben met een groot aandeel ongepaarde mannetjes.

De Drentse gegevens laten een piek zien tussen 23.15 en 24.00 uur, gevolgd door een terugval tussen 0.00 en 1.00 uur (Figuur 1). Mogelijk drukt het grote aantal bestede uren in dit tijdvak het percentage, omdat de kans op waarnemingen onder ongunstige omstandigheden toenam. Tijdens vier bezoeken is door invallend slecht weer (regen, wind) de inventarisatie in dit middernachtelijke uur gestaakt, omdat de Kwartelkoning ophielden met roepen of nauwelijks meer waren te horen. Tussen 1.00 en 4.00 uur schommelt het trefkanspercentage tussen 64-100%, om direct daarna terug te vallen tot 0%. Tussen 5.00 en 5.40 uur werd nog een kleine piek vastgesteld. Tijdens vrijwel alle overige uren van de dag werden af en toe Kwartelkoningen gehoord, meestal een of twee per uur (10.00-13.00 uur, 16.00-18.00 uur, 19.00-21.00 uur) en tussen 8.00 en 10.00 uur zeven per uur. Tussen 13.00 en 16.00 uur werd de Kwartelkoning niet geregistreerd, terwijl ik toch soms urenlang in gebieden vertoefde waarvan ik zeker wist dat er Kwartelkoningen zaten.

Figuur 1. Roepfrequentie (% per kwartier) van Kwartelkoningen die van 31 mei tot 5 juli 1998 tussen 21.00 en 7.00 uur werden geregistreerd in ZW-Drenthe, bij Ruinen en langs de Reest. 100% betekent dat alle op die plaats potentieel aanwezige Kwartelkoningen in dat kwartier werden gehoord. Het aantal registraties per kwartier tussen 23.00 en 4.45 uur varieert van 2 tot 21 (gemiddeld 9.2). *Calling frequency (% per 15 minute-periods) of Corncrakes in SW-Drenthe, based on observations between 21:00 and 07:00 hr in the period 31 May through 5 July 1998. 100% means that all Corncrakes known to reside in the area called during that particular 15 minute-period. The number of registrations per 15 minute-period varied between 2 and 21 (mean 9.2).*

Op alle avonden waarop van 22.00 uur tot 24.00 uur in een gebied werd gebivakkeerd, begonnen Kwartelkoningen stevast tussen 23.00 en 23.45 uur te roepen (gemiddelde starttijd op tien avonden 23.16 uur). Regelmatig bleven deze Kwartelkoningen zonder noemenswaardige onderbrekingen urenlang doorroepen. Maximaal hield een Kwartelkoning het 4 uur en 13 minuten continu vol, hetgeen overigens niet exceptioneel is (Green *et al.* 1997).

Huis-Kwartelkoning

Mijn Huis-Kwartelkoning dook op 7 juli voor het eerst op. De eerste avond riep hij af en toe en om 23.05 uur begon hij continu te 'crexen' tot 01.11 uur, toen de lust hem kennelijk verging door regen en wind. In de veertien dagen die volgden, herhaalde dit patroon zich met allerlei varianten (zie Bijlage 1 voor details). De Kwartelkoning verbleef op een graanakker (nauwelijks opgekomen) met veel klaver ter grootte van ongeveer 3 ha. De akker ligt besloten tussen opgaand geboomte van 5-20 m hoog. De vogel verplaatste zich geregeld, soms tijdens het roepen, over een afstand van maximaal 150 m aan een zijde van het perceel. In de meeste gevallen werd overdag de roep kort ten gehore gebracht, soms echter 10-20 keer achtereenvolgend. Tijdens nachtelijke uren hield de roep gewoonlijk langer aan. Wind en regen hadden een sterk negatief effect op de roepactiviteiten en meestal werd na opklaringen in de nacht niet meer begonnen met roepen. Helder en zonnig of broeierig weer (19, 20 en 21 juli) hadden een wisselend effect op de roepactiviteit. In grote lijnen passen deze waarnemingen in het beeld geschetst in Schäffer (1995) en Green *et al.* (1997), alleen valt de waarnemingsperiode zeer laat.

Dank aan Hester, Gijs en Rozemarijn voor het helpen verzamelen van waarnemingen tijdens de merkwaardigste uren van het etmaal.

Summary: Corncrake *Crex crex* beneath my window: on the registration efficiency of calling males

During nightly surveys, the calling frequency of male Corncrakes was quantified from 31 May through 5 July 1998 (Fig. 1). Calling frequency was highest between 23.00 and 4.45 hr (summer time), with a registration efficiency of 64-100% between 01.00 and 04.00 hr. Calling was interrupted during adverse weather with strong winds and rainfall.

Literatuur

- van Dijk A.J. 1998. De Kwartelkoning *Crex crex* in Drenthe: terug van weggeweest. Drentse Vogels 11: 11-20.
- Hustings M.F.H., Kwak R.G.M., Opdam P.F.M. & Reijnen M.J.S.M. (red.) 1985. Vogelinventarisatie. Natuurbeheer in Nederland, Deel 3. Pudoc, Wageningen/Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels, Zeist.
- Green R.E., Rocomora G. & Schäffer N. 1997. Populations, ecology and threats to the Corncrake *Crex crex* in Europe. Vogelwelt 118: 117-134.
- Schäffer N. 1995. Rufverhalten und Funktion des Rufens beim Wachtelkönig *Crex crex*. Vogelwelt 116: 141-151.
- Tyler G.A. & Green R.E. 1996. The incidence of nocturnal song by male Corncrakes *Crex crex* is reduced during pairing. Bird Study 43: 214-219.

Adres: Anserweg 8, 7975 PB Uffelte.

Bijlage 1. Roepfrequentie van een Kwartelkoning op Rheebruggen tussen 7 en 23 juli 1998. *Calling frequency of a Corncrake at Rheebruggen between 7 and 23 July 1998.*

Datum Date	Observatieperiode Observation period	Waarnemingen (tijdspst van roep-waarneming) Observations (time of calling)
7-8 juli	20.00-2.15	21.30, 21.40; 23.05-1.11 continu roepend, daarna stil, regen en wind.
8-9 juli	22.15-3.24	continu roepend 23.20-3.24.
9-10 juli	8.20-3.11	8.20-23.00 af en toe roep; 23.30-3.11 continu roepend.
10 juli	6.25-21.20	gemiddeld ongeveer eenmaal roepend per uur.
11-12 juli	7.30-3.00	7.30, 7.44, 7.50, 7.56, 8.10, 8.25, 8.41, 8.56, 9.20, 11.18, 12.20, 13.10, 13.26, 14.33, 14.39, 14.58, 15.01, 15.04, 15.20, 15.36, 15.51, 16.12, 17.10, 17.45, 18.50, 19.30, 19.45, plensbul, 21.10, plensregens en stil tot 3.00.
12-13 juli	6.08-0.30	6.08-17.10 gemiddeld ongeveer eenmaal roepend per kwartier, 17.10-0.30 eenmaal roepend 20.37, overigens stil, stortregen en wind.
13-14 juli	13.30-1.36	14.30, 15.20, 16.35, 16.45, 17.36, 18.20, 21.11, 22.01, 22.15 tot 1.36 stil, regen.
14-15 juli	21.00-3.30	stil, veel regen en wind.
15-16 juli	7.30-19.00 en 21.39-2.20	7.30-19.00 en 21.39-23.20 gemiddeld ongeveer eenmaal roepend per 15-20 minuten; 23.20-2.20 continu roepend.
16-17 juli	7.20-1.45	7.20, 8.10, 8.45, 9.43, 10.59, 11.20, 12.01, 12.15, 13.40, 14.20; 14.55-17.00 zonnige periode vrijwel continu roepend; 17.00-1.45 eenmaal roepend 17.45, overigens stil, regen.
17-18 juli	8.00-0.30	gemiddeld ongeveer eenmaal roepend per kwartier.
18-19 juli	7.20-17.00 en 23.00-2.10	9.10, 11.10, 12.30, 12.45, 14.21, 16.10, 16.40 en 23.00-2.10 stil.
19-20 juli	8.00-3.00	9.40, 10.29, 11.26, 12.00, 12.51, 13.15, 16.45, 18.10, 19.04, 21.04, daarna stil tot 3.00.
20-21 juli	7.30-4.00	7.30-23.00 gemiddeld ongeveer eenmaal roepend per half uur, 23.17-4.00 continu roepend.
21 juli	7.50-23.50	gemiddeld hooguit eenmaal roepend per uur.
22 juli	8.00-24.00	11.20, 14.15, 17.33, 21.10 overigens stil.
23 juli	5.30-7.30	stil.

Foto. Plasdras staande hooilanden met afwisselende begroeiing van grassen, zeggen, russen en ruigtkruiden in de Ansermade Rheebruggen bij Uffelte, vanaf eind mei/begin bezet door vier Kwartelkoningen en in beheer bij Het Drentse Landschap en gedeeltelijk gemaaid in begin juli (perceel rechts); 8 juli 1998 (A. van Dijk). *Wet grasslands with varied vegetation, partly mowed (right parcel, in early July) and partly unmowed. Corncrakes settled in late May/early June 1998. Ansermade near Uffelte, 8 July 1998.*